

ДО ПИТАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

Ухвалення оновленої національної стратегії європейської інтеграції та створення засадної бази для набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі проголошено одним з першочергових завдань України [1]. Реалізація цього завдання обумовлює необхідність вирішення (на підставі виваженої позиції щодо регламентації дії на території України міжнародних договорів) низки питань теоретичного та практичного характеру.

Зростаючий науковий інтерес з боку фахівців різних галузей права, насамперед спеціалістів із конституційного права, до проблем взаємодії та співвідношення міжнародного та національного права за таких умов є цілком природним і навіть бажаним.

Основи співвідношення національного та міжнародного права закріплені в розділі I Конституції України, який присвячений загальним засадам конституційного ладу України. Частина перша статті 9 Конституції України закріплює положення, відповідно до якого чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Зазначені конституційні положення фактично закріплюють і легалізують механізм імплементації міжнародних договорів, що містять умови входження норм міжнародного права в національну правову систему.

Національна імплементація міжнародних договорів залежить від обраної державою концепції співвідношення міжнародного і національного права, що одночасно дозволяє визначити і методологічну основу досліджуваної імплементації. Вітчизняна наукова теорія пройшла нелегкий шлях від обґрунтування міжнародного права як галузі ще радянського права до визнання міжнародного та внутрідержавного права як двох самостійних правових систем, що не підпорядковані одна одній, а тісно співпрацюють. На міжнародну правотворчість впливають національні правові системи, які відбиваються та враховуються у зовнішній політиці та дипломатії держав. Міжнародне право, в свою чергу, впливає на національне законодавство країн.

Тенденція інтернаціоналізації конституційного права, зближення національного конституційного права з міжнародним публічним правом, особливо в питаннях визнання і забезпечення прав і свобод людини, набуває у сучасних умовах все більшого розвитку. Одночасно поряд з інтернаціоналізацією національного права, конституційного зокрема, поглиблюється процес доместикації або інтерналізації права міжнародного [2].

Найбільш прийнятною методологічною основою національної імплементації міжнародних договорів України має бути взаємодія норм міжнародного і національного права, під якою слід розуміти «такий спосіб побудови взаємовідносин двох правових систем, який конститує процес їх взаємного впливу, в ре-

зультаті якого забезпечується правове регулювання спільної для міжнародного і національного права сфери суспільних відносин» [3].

Конституційний механізм імплементації міжнародно-правових норм відзначається різними підходами в питаннях запровадження та визначення місця норм міжнародного права в національній правовій системі. Загальновизнані принципи і норми міжнародного права обмежуються сферою зовнішньополітичної діяльності України та не є частиною національного законодавства. Одночасно вони відіграють роль нормативно-ціннісних орієнтирів в процесі розвитку та вдосконалення конституційного законодавства, служать основою модернізації конституційного права, його сучасності й відповідності реаліям світового життя.

Досліджуючи місце міжнародного договору в системі національного законодавства, в тому числі в аспекті його співвідношення з Конституцією, можна виділити певні правові режими: рівний статус Конституції та міжнародного договору та пріоритет міжнародних договорів перед нормами національного законодавства; пріоритет міжнародних договорів перед нормами національного законодавства; пріоритет міжнародних договорів, укладених в межах Європейського Союзу, перед нормами національного законодавства; рівний статус міжнародних договорів та національних законів.

Пріоритет міжнародного договору не має абсолютного характеру та не стосується самого Основного Закону. Ця теза ґрунтується, зокрема, на ідеї державного суверенітету.

Верховенство Конституції України у співвідношенні з міжнародними договорами встановлено в непрямий спосіб. Таких висновків можна дійти, аналізуючи положення ч. 2 ст. 9 Конституції України, відповідно до якого укладання міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливо лише після внесення до неї відповідних змін.

Однією з найбільш актуальних проблем в процесі національної імплементації є розв'язання колізій національно-правових норм з нормами міжнародно-правовими. Вирішення цієї проблеми, можливо, вимагає перегляду дії ряду загальних положень (юридичних формул), як-от: «наступний закон відміняє попередній», «спеціальний закон відміняє загальний», — адже в противному разі можна було б припинити в односторонньому порядку дію міжнародного договору, а це є неприпустимим.

Важливу роль у попередженні виникнення таких колізій повинен відігравати Конституційний Суд України — єдиний орган конституційної юрисдикції, на який покладено здійснення контролю конституційності міжнародних договорів. Контроль конституційності міжнародних договорів України залежно від часу здійснення має дві форми: попередній конституційний контроль та наступний конституційний контроль. На жаль, практика Конституційного Суду України з цього приводу є недостатньою. Станом на березень 2005 р. Конституційний Суд України дав один висновок у справі про Римський статут та прийняв одне рішення у справі про ратифікацію Хартії про мови, 1992 р. У той же час велике значення мають посилання судом на норми міжнародного при

обґрунтуванні своєї правової позиції. Дискусійним є питання щодо здійснення Конституційним Судом України функцій контролю конвенційності національних законів.

Відсутність чіткого механізму визначення колізій національно-правових норм з міжнародно-правовими, способів їхнього вирішення, невизначеність повноважень державних органів в цій сфері негативно відбивається на ефективності механізму національної імплементації.

Наведене вище свідчить про необхідність комплексних конституційних досліджень національної імплементації міжнародних договорів України, які б мали конкретні відповіді на практичні питання, що виникають в процесі регламентації дії міжнародних договорів. Цілком слушним було б закріплення в Конституції України як окремих розділів, так і розробка комплексу законодавчих актів про порядок застосування норм міжнародного права, про порядок вирішення колізій тощо.

Література

1. Виступ Юлії Тимошенко у Верховній Раді 4 лютого 2005 року // www.kmu.gov.ua
2. Лукашук И. И. Конституция России и международное право // Московский журнал международного права. — 1995. — № 2. — С. 32.
3. Радапович П. М. Національна імплементація міжнародних договорів щодо прав людини: Загальнотеоретичне дослідження (на матеріалах впровадження концепції про захист прав і основних свобод людини): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. — Львів, 2000. — 19 с.

УДК 342.72/73:17.023.33

В. О. Михальов

ГАРАНТІЇ БІОЛОГІЧНИХ ПРАВ І СВОБОД ОСОБИСТОСТІ

Виокремлення біологічних прав людини як самостійної групи прав і складової частини правового статусу особистості робить необхідним розглянути питання про гарантії цих прав. Характеристика гарантій біологічних прав людини при цьому повинна виходити з загальних підходів по проблемі гарантій правового статусу особистості, які є в сучасній науці конституційного права.

Сукупність сприятливих умов та засобів, що забезпечують виконання прав людини, мають назву гарантій (фр. — порука, забезпечення).

Само по собі нормативне закріплення прав і свобод особистості ще не забезпечує їхні реалізацію та захист. Гарантії реалізації и захисту прав і свобод людини є одним з елементів правового становища особистості. Якщо правовий статус являє собою певну ідеальну модель, відповідно до якої повинно формуватися юридичне і фактичне становище конкретної особи, то наявність гарантій прав і свобод створює потрібні сприятливі умови для переводу цієї моделі з га-